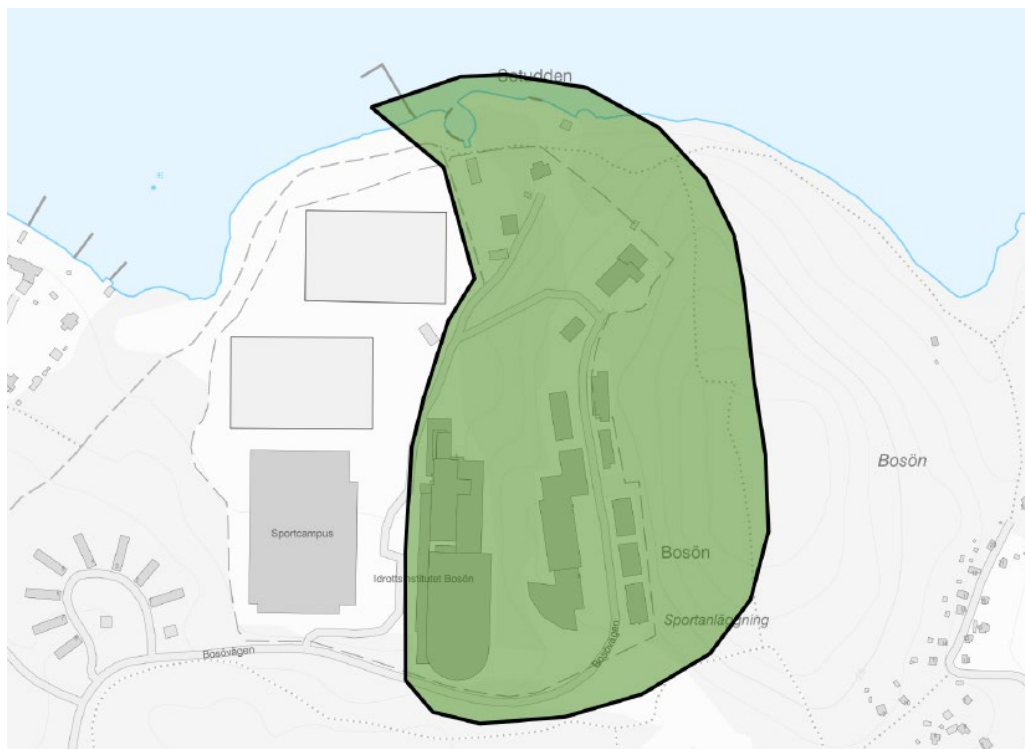

Bosöns idrottscentrum

Bakgrund

Sotudden, där Bosöns idrottscentrum ligger, inköptes i början av 1900-talet av Paul U. Bergström, grundaren av varuhuset PUB. Han hade sina rötter i knallebygden kring Borås, var verksam som entreprenör, bland annat inom Boråstraktens textila förläggarverksamhet, innan han kom till Stockholm. Mycket av nuvarande grundstruktur tillkom under tiden som högborgerlig sommarvilla och sedermera privatvilla med stor park och trädgård, källare, uthus, båthus, hamnplats, några mindre bostadshus med mera. Först byggdes en sommarvilla som 1923 ersattes med en stor stadsvilla för permanentboende, Villa Paulsro, nuvarande Mästarvillan. Arkitekt var Edvard Bernhard som även ritade PUB-varuhuset åt Bergström.

Efter Bergströms bortgång förvärvade Riksidrottsförbundet Sotudden 1938. Undan för undan har sedan en mycket omfattande idrottsanläggning skapats. Under en del av andra världskriget, 1939–1943, använde Försvarsmakten Bosön för sin verksamhet med kryptering och knäckande av koder som pågick på Lidingö under åren 1940–1943. Riksidrottsförbundets anläggning invigdes officiellt 1944. Den stora sport- och simhallen tillkom 1939, då en mycket modern anläggning för sin tid, med Rolf Hagstrand och Birger Lindberg som arkitekter. Den byggdes till på 1980-talet. Under 1940- och 1950-talet byggdes även en stor utomhusanläggning för friidrott och kompletterande byggnader för administration och logement. Bosön användes intensivt för träningsverksamhet under den här perioden, inte minst på landslagsnivå.

1961 inrättades idrottsfolkhögskolan på Bosön som blev egen folkhögskola 1978. På 1970-talet totalrenoverades Bosöns byggnader, varvid även skolhus, Olympiahuset, och hotell byggdes och utomhusanläggningar byggdes ut. Ny friidrottshall tillkom 1983.

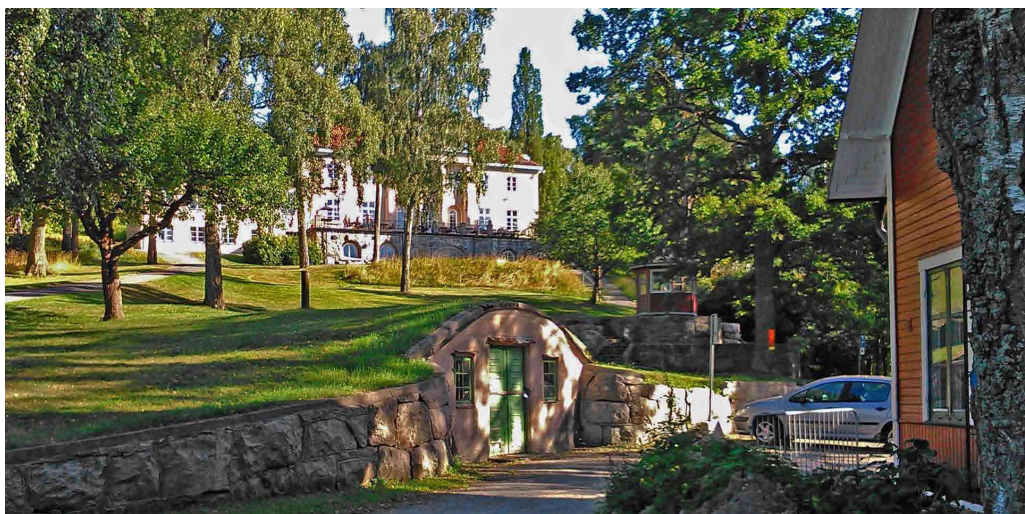
På 1990-talet koncentrerade Riksidrottsförbundet verksamheten till Bosön. En omfattande nybyggnads- och upprustningsperiod inleddes. Bland annat renoverades Mästarvillan, Olympiahuset byggdes ut för kök/restaurang och konferensverksamhet, ett nytt hotell tillkom, hallar renoverades och Elitidrottscentrum utvecklades. Bosön byggdes även ut som studentcampus med nya bostadshus 1999, med Kjell Forshed och Björn Dalberg som arkitekter. 2006 färdigställdes den stora flerfunktionella hallen Vinnarhallen. I dag har Bosön en mycket livlig verksamhet med idrotten i centrum med plats för utbildning, träning, hälsa och konferensverksamhet med mera.

Beskrivning av området

Bosöns idrottscentrum ligger längst ut mot norr på ön men länkas samman med centrala Lidingö via bilväg och bussar. Bebyggelsen ligger väl inpassad i skärgårdsterrängen innanför Askrikefjärden och den äldsta bebyggelsen ligger i norr, på krön och i sluttning ovanför den lilla hamnen. De yngre delarna är med några undantag mer orienterade in mot land i syd och sydväst där bergknallar och tallskog dominerar.

Beskrivning av bebyggelsen

Mästarvillan, ursprungligen Paul U. Bergströms Villa Paulsro från 1923, är placerad på krönet med vyer över vattnet och en stor park med terrasseringar, stödmurar, trappor och gångstråk i sluttningen nedanför. Höga uppvuxna lövträd inramar villan i sluttningen närmast nedanför och en stor park och trädgård omger anläggningen.

Parken med den lilla källaren i nedre terrassmuren är mycket karaktärsfull och av stort kulturhistoriskt värde.

Mästarvillan är en stor stenstadsvilla utformad med klassiska stildrag, såsom stora volymer, tunga släta putsmurar i gulbeige och ett tegeltäckt stort säteritak. Den monumentala trädgårdsfasaden med kolonner, tempelgavel och mäktig trädgårdsterrass i gråsten ger en särskild karaktär. Även om villan senare byggts till och renoverats präglas exteriören fortfarande i stor utsträckning av originalmaterial och detaljutförande, även i stor utsträckning vad gäller de ståtliga entréerna och merparten av de stora spröjsade fönstren. Villan hör i hög grad till den kulturhistoriska grundkaraktären på Bosön.

Mästarvillan, gamla Villa Paulsro från 1923, ritad av Edvard Bernhard med fasaden mot trädgården, har tempelgavel, kolonner och den mäktiga gråstensmurade terrassen med källare. Detta är en av Bosöns kulturhistoriska karaktärsbyggnader.

Övriga viktiga äldre byggnader är tre mindre bostadshus som ligger i slutningen närmast ovanför hamnen. Samtliga är från 1910–20-tal och har fasad av rödmålad spåntad panel samt tak av slät falsad plåt. Det ena huset har en mer utpräglat nationalromantisk karaktär med tätspröjsade fönster och brutet tak. Det andra huset är en sommarvilla med en tvåvånings inglasad veranda, delvis utbyggd, med rikt spröjsverk. Det tredje huset är något förändrat vad gäller fönstren.

Ett av tre kulturhistoriskt värdefulla bostadshus från slutet av 1800-talet, Sotudden, som ligger nära hamnen. Huset med sin stora veranda har en väl bibehållen exteriör med hög grad av ursprunglighet.

Hamnmiljön är också en av Bosöns kulturhistoriska kärnmiljöer. Den är murad, stenskodd och har två små pirar och bevarar sin småskaliga äldre karaktär. Här finns ett falurött båthus från 1920-talet och en bastu inrymd i ett f.d. fritidshus i form av ett härbre som ställts på en hög betongsöcket.

Hamnmiljön är en av Bosöns kulturhistoriska kärnmiljöer, kvar från villaepoken. Hamnen med två små pirar är murad och stenskodd och bevarar småskalig äldre karaktär.

Under sent 1930-tal förvärvade Riksidrottsförbundet området och en utbyggnad för idrottsverksamheten påbörjades. Det dröjde dock till 1945 innan den stora utbyggnadsepoken tog fart.

Bebyggelsen från idrottsepokens tidiga skede, på 1940-1950-talen, kännetecknas framför allt av två-trevåningsvolym, ljusa släta putsfasader, grupper av en-, två- och treluftsfönster under oftast valmat sadeltak. Efter ombyggnader på 1970- och 1990-talet är de här byggnaderna i regel förändrade genom tilläggsisolering av fasader och att nya fönstertyper använts. Välbevarad är däremot Rektorsvillan från 1940-talet. Villan har slät putsfasad i ljust vitgult, ursprungligt entréparti i trä och glas, röda tvåluftsfönster och fönsterluckor under tegeltäckt valmat tak.

Riksidrottsförbundet har succesivt byggt ut området allteftersom nya behov har uppstått.

Viktig för förståelsen av Bosöns idrottsområde är sim- och idrottshallen från 1939. Anläggningen består i ena delen av simhallen med kubiska former, vit slät putsfasad och profilerat listverk. Den andra och största delen utgörs av idrottshallen med målad betong, puts, stora och små indelade fönsterband i glas, samt träpanelpartier, tidstypiskt entréparti och det väldiga halvcyindriska taket.

Nybyggda byggnader och kompletterande tillbyggnader från 1970- och 1990-tal har i regel putsfasad i ljus nyans av benvitt eller gult, stora fönstergrupper och avvalmat tak. Byggnadernas anpassning till skärgårdsterrängens klippor, hållmarker och tall- och blandskogsdungar är också utmärkande för Bosön.

Sammanfattande värdering

Området vid Bosöns idrottscentrum utgör en särskilt värdefull kulturmiljö genom sin helt egna karaktär som ett nationellt förankrat idrottscentrum i Riksidrottsförbundets regi, skapat från ett privat och påkostat sommarnejde. Ur idrottshistorisk synpunkt har Bosön som företeelse haft en stor nationell betydelse genom den mer än 75-åriga kopplingen till Riksidrottsförbundet och den verksamhet som bedrivs här, både på utbildnings- och elitnivå. Grundstrukturen på Bosön är dess koppling till varuhuset PUB genom dess grundare Paul U. Bergström som uppförde sin stora villa på platsen och anläggningens arkitekt Edvard Bernhard.

Ur ett bredare kulturmiljöperspektiv ligger stora värden i att man tydligt kan uppfatta Bosöns två vitt skilda bebyggelsehistoriska faser – högborgerlig villa kontra idrott/utbildning i idrottens, samhällets och folkhälsans tjänst, och hur de tillsammans samspelar i upplevelsen av kulturmiljön i stort. Bosön har på så vis en stark förankring i Lidingös kulturhistoriska bakgrund som dels det sena 1800-talets sommarö, dels 1900-talets utbildningsmiljö inom bland annat idrott.

Bosön är uppmärksammas som grön kulturmiljö i ”Lidingös gröna kulturmiljöer” (2013).

Karaktärsdrag

- Sommrvillaepokens bebyggelsemönster och dess tillhörande byggnader samlade på krön och i slutning ovanför den lilla hamnen.
- Stor anlagd park kring Mästarvillan med terrasseringar, murade stödmurar, stentrappor och gångstråk som förenar anläggningens olika delar.
- Höga uppvuxna lövträd, planteringar och skulpturer.
- Mästarvillan med sin monumentala arkitektur i sten, putsad fasad och många ursprungliga delar och detaljer såsom portiker, portaler, säteritak och fasad mot trädgården med tempelgavel, kolonner och trädgårdsterrass i gråsten.
- Tre bostadshus i hamnen från 1910–20-tal uppförda i 1-1 ½ våning, med fasader av rödmålad panel, spröjsade fönster och glasverandor.
- Hamnmiljön med murade pirar, stenskonig, brygga, båthus, bastu i härbre och bevarad småskalighet.
- Idrottsepokens 1940–50-talsbebyggelse med ljusa släta putsfasader, rektorsvillan från 1940-talet med slät putsfasad i ljust vitgult, sim- och sporthallen från 1939 med vit slät putsfasad samt idrottshallen med fasad i målad betong och trä samt halvcyindriskt tak.

Råd och rekommendationer

Syftet med råd och rekommendationer är att de ska ge inspiration och vägledning kring hur fastighetsägare kan tänka kring förvaltningen av sin fastighet för att de värden som karaktäriserar området ska bevaras. De är också ett stöd vid handläggning av bygglovs- och planärenden för staden. De råd och rekommendationer som ges är inte juridiskt bindande.

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Byggnader såsom Mästarvillan, rektorsvillans och bostadshusen i hamnen från 1910–20-talets ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid renovering. Ursprungliga delar och detaljer bör bevaras och underhållas med väl anpassade material och metoder.

- Idrottsepoken 1940–1950-talsbebyggelse är karaktärskapande och bör bevaras.
- Parken med terrasseringar, murade stödmurar, stentrappor och gångstråk som förenar anläggningens olika delar samt höga uppvuxna lövträd, planteringar och skulpturer bör bevaras. Äldre träd bör inte fällas om det inte är nödvändigt av naturvårdsskäl.
- Hamnmiljön med murade pirar, stenskonung, brygga och båthus är karaktärskapande och bör bevaras och underhållas med väl anpassade material och metoder.
- Eventuella nya tillägg och tillbyggnader bör utföras med hänsyn till områdets helhetsmiljö.